

Sygn. akt IX Ns 650/14

POSTANOWIENIE

Dnia 28 października 2015 roku

Sąd Rejonowy w Słupsku IX Wydział Cywilny

W następującym składzie:

Przewodniczący: SSR Hubert Odelski

Protokolant: sekr. sądowy Ewelina Miechówka

po rozpoznaniu w dniu 28 października 2015 roku w Słupsku

na rozprawie sprawy

z wniosku **S. L.**

z udziałem **Z. K., T. P., J. J. (1), J. K.**

o stwierdzenie nabycia spadku

1. stwierdza, że spadek po J. J. (2) zmarłym w dniu 20-04-2014 r. w miejscowości B. ostatnio stale zamieszkałym w miejscowości B. na podstawie testamentu notarialnego z dnia 30-08-2006 r. Rep. A (...) sporządzonego przed notariuszem A. M. nabył J. K. (s. B. i Z.) w całości,
2. zasądza od wnioskodawcy **S. L.** na rzecz uczestniczki postępowania **Z. J.** kwotę 476,89 zł (czterysta siedemdziesiąt sześć złotych 89/100) tytułem zwrotu części kosztów postępowania, a w pozostałym zakresie orzeka, iż uczestnicy ponoszą koszty postępowania we własnym zakresie.

sygn. akt IX Ns 650/14

UZASADNIENIE

Wnioskodawczyni S. L. w postępowaniu z udziałem Z. J., T. P., J. K. i J. J. (1) wniósł o stwierdzenie nabycia spadku po J. J. (2) na podstawie testamentu notarialnego sporządzonego w formie aktu notarialnego w dniu 20-03-2012 r. przed notariuszem B. P., poprzez stwierdzenie, iż S. L. nabyła spadek w całości, po wcześniejszym otwarciu i ogłoszeniu tego testamentu.

Uczestnicy postępowania Z. J. i J. K. nie zgadzając się z wnioskiem podnieśli, iż testament spadkodawcy z 2012 r. jest nieważny z uwagi na sporządzenie go w stanie wyłączającym swobodne i świadome podjęcia oświadczenia woli o testowaniu, wobec ciężkiej choroby testatora skutkującej jego ubezwłasnowolnieniem, a następnie wnieśli o otwarcie i ogłoszenie testamentu sporządzonego przez J. J. (2) w dniu 30-08-2006 r. przed notariuszem A. M., tj. w czasie gdy nie istniały okoliczności w zakresie swobody testowania, leżący po stronie spadkodawcy, a następnie o zasądzenie kosztów postępowania na swoją rzecz.

Uczestnicy postępowania T. P., J. J. (1) zgodzili się z wnioskiem S. L. podnosząc, iż w ich ocenie J. J. (2) dysponował swobodną możliwością skutecznego testowania.

Sąd ustalił, co następuje:

J. J. (2) zmarł 20-04-2014 r. jako wdowiec. Jego żoną (trzecią) była Z. J.. Miał łącznie czworo dzieci, tj. T. P., J. J. (1), S. L.. Czwarte dziecko K. J. zmarł przed śmiercią ojca nie pozostawiając zstępnych.

Dowód: zapewnienia spadkowe wnioskodawcy i uczestników k. 52-54,

akta USC k. 8, 48, 49.

-2-

30 czerwca 2001 r. J. J. (2) wstąpił w związek małżeński z Z. K.. Małżonkowie nie mieli wspólnych dzieci. Z. K. posiada syna J. K. z innego związku. Pod koniec życia J. J. (2) zaczął chorować na skutek dolegliwości związanych z wiekiem starczym, tj. przekroczeniem 90-tego roku życia, określanym jako proces psychoorganiczny otępienny o etiologii naczyniowej. W związku z tym przebywał pod opieką psychiatryczną w (...) w S. oraz Ośrodka (...) w P..

W pierwszym kwartale 2012 r. (konsultacja psychiatry w (...) 17-02-2012 r.) stwierdzono u J. J. (2) „otępienie umiarkowanego stopnia”. W dalszym okresie (do śmierci) nastąpiło nasilenie zmian otępieniowych od umiarkowanego do głębokiego.

Dowód: dokumentacja medyczna k. 29-33, 91-94, 114-116, 192-198, opinia medyczna k. 27, 28, 210, 214, 273, 275.

W dniu 30-08-2006 r. przed notariuszem A. M. J. J. (2) sporządził testament w formie aktu notarialnego, w którym do całości spadku powołał swojego pasierba syna Z. J., w osobie J. K..

Dowód: dokumentacja z akt IX Ns 1202/14

Wobec stale pogarszającego się stanu zdrowia w 2012 roku w sprawie I Ns 153/12 Sąd Okręgowy w Słupsku z powodu zaburzeń psychicznych na wniosek S. L. ubezwłasnowolnił całkowicie J. J. (2).

Dowód: dokumentacja z akt I Ns 153/12

W czasie odpowiadającym stwierdzonemu stanowi otępiennemu J. J. (2), tj. w okresie jego nasilonego procesu medycznego, leczenia w poradniach psychiatrycznych nastąpiło sporządzenie przez J. J. (2) testamentu przed notariuszem B. P. w dniu 20-03-2012 r., w którym testator odwołał w całości poprzednie testamenty i do całości spadku powołał córkę S. L..

Dowód: dokumentacja z akt IX Ns 651/15, dokumentacja medyczna k. 29-33, 91-94, 114-116, 192-198, opinia medyczna k. 27, 28, 210, 214, 273, 275.

-3-

Standardowo i prawidłowo wykonane przez notariusza w 2012 r. czynności przy sporządzaniu aktu notarialnego nie były z racji obiektywnego braku możliwości faktycznych (medycznych) wystarczającym dla stwierdzenia rzeczywistego stanu chorobowego testatora.

Stan chorobowy J. J. (2) w chwili testowania w marcu 2012 r. wskazywał na niemożność testowania i całkowite zniesienie zdolności do świadomego podjęcia decyzji i swobodnego wyrażenia woli. Stwierdzony u niego w tym okresie umiarkowane stadium choroby otępiennej wskazują na to, iż świadome oświadczenie woli w zakresie testowania nie było u J. J. (2) możliwe.

Dowód: opinia uzupełniająca bieglego k. 274

Sąd zważył, co następuje:

Stosownie do treści art. 941 k.c. rozrządzić majątkiem na wypadek śmierci można jedynie przez testament, natomiast zgodnie z art. 945. § 1 pkt 1 k.c. testament jest nieważny, jeżeli został sporządzony w stanie wyłączającym świadome albo swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli.

Jak wynika z powyższego testament to akt ostatniej woli, jakim jest testament, wymaga stworzenia gwarancji swobodnego i nieskrępowanego wyrażania woli, w tym też i jej odwoływania. Istoty testamentu wynika, iż jest to jednostronna czynność prawna, tym samym zakaz w ogóle nie dotyczy samej czynności prawnej.

W niniejszej sprawie ocenie prawnej podlegają okoliczności sporządzenia przez testatora J. J. (2) testamentów w formie aktów notarialnych W dniu 30-08-2006 r. przed notariuszem A. M. J. J. (2) sporządził testament w formie aktu notarialnego, w którym do całości spadku powołał swojego pasierba syna Z. J., w osobie J. K., oraz testamentu przed notariuszem B. P. w dniu 20-03-2012 r., w którym testator odwołał w całości poprzednie testamenty i do całości spadku powołał córkę S. L..

-4-

Spór dotyczy skuteczności sporządzenia drugiego z w/w aktów notarialnych, tj. stwierdzenia czy dnia 02-03-2012 r. J. J. (2), był w stanie który umożliwił mu skuteczne sporządzenie niniejszego testamentu, czy też stan zaawansowania jego choroby, na którą poza sporem, cierpiał, uniemożliwił mu świadome albo swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli.

Kodeksowa regulacja wad oświadczenia woli zawarta w art. 82-88 k.c. została w znaczny sposób zmodyfikowana i dostosowana do charakteru czynności prawnej *mortis causa*, jaką jest testament. Z istoty tej czynności wynika bowiem, że nie istnieje potrzeba ani ochrony praw osób trzecich, gdyż jest to czynność prawna jednostronna, ani też bezpieczeństwa obrotu (S. Wójcik (w:) System prawa cywilnego, t. IV, s. 182-183). Ochronie podlega tylko, i wyłącznie, wola testatora, który w chwili dokonywania oceny ważności testamentu już nie żyje.

Należy zgodzić się z poglądem, że wady oświadczenia woli przy testamencie zostały uregulowane z punktu widzenia tzw. teorii woli, a nie teorii zaufania. O sporządzeniu testamentu decyduje akt woli (tzw. wola wewnętrzna) testatora (S. Wójcik (w:) System prawa cywilnego, t. IV, s. 183). Z tego też względu uregulowanie wad oświadczenia woli przy testamencie zawarte w art. 945 k.c. należy traktować jako uregulowanie szczególne w stosunku do art. 82-88 k.c. i tym samym zrozumiałe staje się wyeliminowanie pozorności oświadczenia woli jako wady oświadczenia woli testatora. W żadnym bowiem razie sporządzenie testamentu nie może być uznane za pozorną czynność prawną, uzasadnione też staje się odmienne uregulowanie błędu przy testamencie.

Sporządzenie testamentu w stanie wyłączającym świadome albo swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli (art. 945 § 1 pkt 1 k.c.) powinno być interpretowane w nawiązaniu do treści art. 82 k.c. (J. Wierciński, Brak świadomości albo swobody przy sporządzaniu testamentu, Warszawa 2010, s. 80). Stąd też uwagi dotyczące wykładni tego ostatniego przepisu mają pełne zastosowanie do składania oświadczenia woli, jakim jest sporządzenie testamentu. Jednakże samo stwierdzenie u spadkodawcy choroby psychicznej nie powoduje samo przez się nieważności testamentu, nie przesądza też o braku zdolności testowania, jeżeli osoba taka nie została ubezwłasnowolniona.

-5-

W takim wypadku niezbędne jest przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego celem ustalenia zdolności testowania spadkodawcy w chwili sporządzenia przez niego testamentu (post. SN z dnia 30 kwietnia 1976 r., III CRN 25/76, OSP 1977, z. 4, poz. 78). Dopiero ustalenie, że w chwili składania oświadczenia woli testator znajdował się w stanie wyłączającym świadome albo swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli może prowadzić do nieważności testamentu (co do przyczyn takiego stanu bliżej J. Wierciński, Brak świadomości albo swobody, op. cit., s. 166 i n.).

Stan wyłączający świadome albo swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli może być rozumiany tylko jako stan, w którym możliwość wolnego wyboru jest całkowicie wyłączona. Sugestia osób trzecich nie wyłącza swobody powzięcia decyzji. W przeciwnym wypadku niemal każde oświadczenie woli byłoby dotknięte wadą wskazaną w art. 945 § 1 pkt 1 k.c., rzadko bowiem człowiek działa zupełnie swobodnie (post. SN z dnia 21 kwietnia 2004 r., III CK 523/02, Lex nr 585812).

W każdym przypadku wady z art. 82 k.c. testament nie może stanowić podstawy powołania do dziedziczenia jako bezwzględnie nieważny. Zasadny jest też pogląd, iż przepis art. 5 k.c. nie może stanowić podstawy nieuwzględnienia zarzutu nieważności testamentu z powodu sporządzenia go w stanie wyłączającym świadome i swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli (post. SN z dnia 9 grudnia 2010 r., IV CSK 248/10, OSNC-ZD 2011, nr 2, poz. 49).

W celu ustalenia stanu świadomości testatora w chwili sporządzenia testamentu z zasady przeprowadza się dowód z opinii biegłego, przy czym dowód ten przeprowadza się już po jego śmierci. Fakt śmierci nie stoi jednak na przeszkodzie przeprowadzeniu dowodu z opinii biegłego lub przesłuchania świadków. W charakterze świadka może też być przesłuchany notariusz, przy czym przekonanie przesłuchanego w charakterze świadka notariusza co do stanu poczytalności spadkodawcy w chwili sporządzania testamentu nie jest dla sądu wiążące. Wartość tego dowodu polega na tym, że składający zeznania jest osobą godną zaufania jako osoba postronna i urzędowa, ale zeznania tego świadka podlegają ogólnym zasadom co do ich oceny (wyr. SN z dnia 23 lipca 1982 r., III CRN 159/82, OSNC 1983, nr 4, poz. 57).

-6-

W okolicznościach niniejszej sprawy każdy z wyżej wskazanych dowodów został przeprowadzony.

Zeznający w sprawie świadkowie, powołania zarówno przez wnioskodawczynię S. L. jak i uczestniczkę postępowania Z. J., wskazywali na własny ogląd, postrzeganie, relacje i kontakty jakie łączyły ich ze spadkodawcą J. J. (2) przede wszystkim w okresie zbliżonym do początku roku 2012. W ocenie sądu miarodajność przedmiotowych zeznań dla rozstrzygnięcia sprawy nie ma charakteru zasadniczego a jedynie pomocniczy. Świadców M. B., D. L., H. M., M. M. wskazywali na widoczny i postępujący stan choroby J. J. (2) wskazując na wątpliwości co do jego możliwości rozumienia ewentualnego testowania pod koniec życia. Świadców K. L., Z. A. i J. L. oceniając stan zdrowia spadkodawcy wskazywali na świadomość intelektualną testatora jednak wnikliwa analiza opisu jego zachowań i tu pozostawia przedmiotową ocenę jako wysoce wątpliwą.

Zeznania powyższych świadków mają jednak w sprawie charakter jedynie pomocniczy i to przede wszystkim przy sporządzaniu opinii biegłego sądowego, który powołany został w sprawie.

Z jednoznacznej, rzetelnej, fachowej, opartej na obszernej dokumentacji medycznej zgromadzonej w sprawie, opinii biegłego psychiatry dr K. G., niezbicie wynika, iż „J. J. (2) w momencie testowania był osobą mającą zniesioną zdolność do swobodnego podjęcia decyzji i świadomego wyrażenia woli.” Opinia ta dodatkowo pogłębiona i uszczegółowiona została podczas ustnej opinii uzupełniającej przed sądem (k. – 274). Biegły w okolicznościach sprawy i przy stwierdzonym stanie chorobowym spadkodawcy (stopień zdiagnozowanego otępienia) w zasadzie wykluczył (oceniając stopień ewentualnej pomyłki na 1) istnienie możliwości skutecznego sporządzenia przez J. J. (2) testamentu.

-7-

Powyższej konstatacji nie zmienia także okoliczność, iż zeznająca w sprawie notariusz B. |P., wskazała na standardową procedurę przy sporządzaniu czynności notarialnych przez osoby w podeszłym wieku. Nie można zatem stwierdzić, iż jakkolwiek czynność notariusza była nieprawidłowa, niemniej jednak obiektywnie należy wskazać, iż zdiagnozowanie stanu psychicznego i choroby otępiennej w tej sytuacji, możliwe było jedynie przy dysponowaniu specjalistyczną, pogłębioną wiedzą medyczną i metodami z nią związanymi.

Stanowisko zaprezentowane przez biegłego sądowego, dodatkowo potwierdzone zostało okolicznościami wskazanymi w postępowaniu Sądu Okręgowego w Słupsku w sprawie I Ns 153/12, w którym to J. J. (2) został postanowieniem z dnia 2013-02-15 całkowicie ubezwłasnowolniony z powodu zaburzeń psychicznych. Zarówno metodologia badań medycznych jak i same zasady doświadczenia życiowego pozwalają na stwierdzenie, iż stany chorobowe, które skutkują orzeczeniem jak powyższe, nie są wynikiem zmian chorobowych powstałych jednorazowo i natychmiastowo a zazwyczaj skutkują długotrwałymi i postępującymi stanami otępiennymi u chorego. Mając na względzie względnie

krótki czas od orzeczenia w sprawie I Ns 153/12 a sporządzeniem testamentu w marcu 2012 r., opinię biegłego sądowego, należało uznać za dodatkowo potwierdzoną.

Mając powyższe okoliczności na względzie, testament z dnia 20-03-2012 r., sporządzony przed notariuszem B. P., z uwagi na okoliczność, iż został sporządzony w stanie wyłączającym świadome albo swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli, należało uznać za nieważny.

Bezpośrednią konsekwencją powyższego jest zatem przyjęcie, że dziedziczenie po spadkodawcy J. J. (2) możliwe jest wyłącznie na podstawie testamentu notarialnego z dnia 30-08-2006 r., sporządzonego przed notariuszem A. M., w którym spadkodawca do całości spadku powołał swojego pasierba - syna Z. J., w osobie J. K..

Okoliczności i sposób sporządzenia niniejszego testamentu nie były kwestionowane ani nie podlegały sporowi.

-8-

Mając powyższe na względzie należało orzec jak w punkcie 1 postanowienia.

Stosownie do treści art. 520. § 1 i 2 k.p.c. każdy uczestnik ponosi koszty postępowania związane ze swym udziałem w sprawie, a jeżeli jednak uczestnicy są w różnym stopniu zainteresowani w wyniku postępowania lub interesy ich są sprzeczne, sąd może stosunkowo rozdzielić obowiązek zwrotu kosztów lub włożyć go na jednego z uczestników w całości. To samo dotyczy zwrotu kosztów postępowania wyłożonych przez uczestników.

Mając powyższe na względzie, oraz okoliczność, iż sprawa wymagała wiedzy szczególnie specjalistycznej, zdaniem sądu w części obejmującej koszty związane z przeprowadzeniem dowodu z opinii biegłego oraz środki konieczne dla uzyskania pełnej dokumentacji medycznej, należało przyznać uczestniczące postępowania.